

ІРИНА ДЕМКО, РУСЛАНА ШУРПЕНКОВА

Дослідженням ролі фінансової звітності в процесі прийняття управлінських рішень

Управління підприємством представляє собою складний процес, який супроводжується різними інформаційними потоками даних ґрунтуючись на оперативній і достовірній інформації, що знаходить відображення в звітності. Звітність виступає джерелом контролю стану досліджуваного об'єкта в частині кінцевих результатів, що визначають ступінь досягнення мети, та в залежності від зацікавленості в інформації, щодо діяльності підприємства і потреб користувачів, може бути наведена різними видами.

У численних інформаційних потоках підприємств фінансова (бухгалтерська) звітність займає особливе місце і може розглядатися як основне джерело даних для оцінки її фінансового стану різними зацікавленими групами користувачів.

Дослідженням ролі фінансової звітності в процесі прийняття управлінських рішень займалися такі відомі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, Є.В. Мних, І.Б. Олексів, В.Р. Кігель, І.Д. Фаріон, С.І. Шкарабан, В.О. Василенко та ряд зарубіжних вчених Д. Казанський, В. Ковальов, О. Кулагін, М. Петров, Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович, В.М. Трояновський тощо. Окремі аспекти щодо прийняття управлінських рішень розкриті в працях В.І. Єфіменка, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, В.Г. Лінника, Ю.Я. Литвина, П.Т. Саблука, В.В. Сопка, В.Г. Швеця, В.О.Шевчука, М.Г. Чумаченка, В.Ф. Палія, О.С. Бородкіна.

Значні досягнення названих вчених стали основою подальшого дослідження проблем та формування висновків і пропозицій щодо удосконалення бухгалтерської фінансової звітності. Необхідно відмітити, що зарубіжний досвід складання і використання фінансової звітності представляє значний інтерес в теоретичному і практичному плані, але його вивчення і використання вітчизняними теоретиками і практиками повинно максимально враховувати особливості розвитку і становлення економіки України на сучасному етапі.

В сучасних умовах господарювання, що характеризуються високими ризиками невизначеності майбутнього, загроз і небезпек з боку зовнішнього

середовища, проблема прийняття ефективних управлінських рішень економічними суб'єктами набуває особливої актуальності.

В системі управлінських рішень підприємства, що функціонує в реальному секторі економіки, особливе місце посідають фінансові рішення, наслідки прийняття яких безпосередньо чи опосередковано впливають на всі напрямки діяльності підприємства: матеріальне забезпечення, виробництво, збут, інвестиційну діяльність, кадрову політику тощо¹.

Фінансові рішення - це рішення щодо забезпечення підприємства фінансовими ресурсами для його функціонування і розвитку, а також рішення, що безпосередньо чи опосередковано стосуються забезпечення ефективного використання сформованого капіталу.

Всі фінансові рішення, прийняті в підприємстві, лежать у трьох площинах:

- розробка інвестиційної політики;
- пошук джерел фінансування бізнесу;
- підвищення ефективності основних бізнес-процесів.

У зв'язку з цим постає проблема оцінки ефективності цих рішень, яка повинна бути підтверджена розрахунками, якісно підбраною системою показників, що мають прогнозу цінність.

Можливості стійкого зростання підприємства можна оцінити з достатнім ступенем точності, використовуючи як фінансову інформацію так і додаткову, так звану не фінансову інформацію².

Крім того, існують і зовнішні критерії привабливості підприємства з точки зору інвесторів та кредиторів. Для виявлення цих критеріїв знадобиться додаткова інформація про об'єкт аналізу:

- положення підприємства в галузі;
- наявність (відсутність) чітко визначеної стратегії розвитку;
- основні напрямки діяльності;
- якість менеджменту (ступінь управлінського ризику);
- конкурентоспроможність продукту;
- кредитна та дивідендна історія;
- прозорість підприємства;
- прогноз ключових показників діяльності;
- інвестиційна політика;
- наявність системи управління ризиками в підприємства та ін.

¹ Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні: Навч.-практ. посібник / під ред. С.Ф.Голова. – Дніпропетровськ, ТОВ «Баланс – Клуб», 2001, с. 305.

² Бухгалтерський облік в Україні. Навч. посібник. За ред. Р.Л.Хомяка, В.І.Лемішовського. – 7-ме видання., доп.і перероб. – Львів: Національний Університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. – с. 220.

Таким чином, для збору інформації про внутрішній стан підприємства і про вплив зовнішнього середовища можуть бути використані різні джерела, які мають обліковий або необліковий характер.

У першу групу джерел інформації включають:

- бухгалтерську (фінансову) звітність;
- примітки до фінансової звітності;
- управлінську звітність;
- податкову звітність;
- облікову політику підприємства.

Додатковими джерелами інформації можуть служити:

- офіційна статистика;
- нормативна база галузевих міністерств;
- спеціальні аналітичні агентства;
- матеріали аудиторських перевірок;
- бази даних великих підприємств;
- економічні періодичні видання;
- електронні сайти підприємств.

Об'єднання фінансових і нефінансових даних в єдину збалансовану систему забезпечує зацікавленим користувачам інформаційну базу для своєчасного виявлення зон ризику діяльності підприємства і прийняття ефективних управлінських рішень.

Фінансова стійкість підприємства є результатом процесів, які відбуваються в ньому самому. Проте на нього впливають і процеси, які відбуваються в суспільстві, тобто зовнішнє середовище. Бухгалтерський облік та бухгалтерська фінансова звітність, відображуючи всі суттєві зміни в структурі господарських засобів, джерел їх утворення, а також результатах фінансово-господарської діяльності, дає в скомпонованому вигляді інформацію, яка необхідна користувачам для прийняття обґрунтованих рішень. Останнім часом роль бухгалтерського обліку та звітності значно підвищилась. Це пов'язано зі зміною адресності бухгалтерської фінансової звітності, розширенням кола суб'єктів, які приймають інвестиційні та інші господарські рішення і спираються при цьому на бухгалтерські дані.

Базою для прийняття фінансових рішень є результати фінансового аналізу. А запорукою достовірного і ефективного аналізу є наявність джерел аналітичної інформації, найголовнішим з яких є фінансова звітність.

Під систематизованою фінансовою звітністю розуміють зовнішню звітність (публічну), згруповану за ключовими економічними елементами. Фінансова звітність містить дані про активи, зобов'язання, капітал, доходи і витрати, грошові потоки³.

³ Бюджетні установи: Бухгалтерський облік та оподаткування. Навчальний посібник / за ред. В.І. Лемішовського. – 3-є вид., доп. і перероб. – Львів: «Інтелект-Захід», 2008. – с. 558.

Така звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів відносно придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління; оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства та прийняття інших рішень.

Фінансова звітність є складовою частиною бухгалтерської звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів товариства за звітний період. Вона розрахована насамперед на таких користувачів інформації, як інвестори, кредитори та інших, які не можуть вимагати звітів з урахуванням їх конкретних потреб.

Показники фінансового обліку підприємства складають основу інформаційної бази фінансового менеджменту, на підставі якої здійснюється аналіз, прогнозування, планування і прийняття оперативних рішень з усіх напрямків фінансової діяльності. До цієї групи показників відносять показники існуючих форм звітності:

- балансу підприємства (звіт про фінансовий стан);
- звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід);
- звіту про рух грошових коштів;
- звіту про власний капітал;
- приміток до фінансової звітності⁴.

Призначення кожної з форм фінансової звітності подамо у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1. Призначення форм фінансової звітності підприємств

Форма звітності	Призначення
Форма № 1 «Баланс» (звіт про фінансовий стан)	Звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал
Форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід)	Звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства за звітний період
Форма № 3 „Звіт про рух грошових коштів”	Звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства у звітному періоді

⁴ Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336>.

Форма № 4 „Звіт про власний капітал”	Звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду
Форма № 5 „Примітки до річної фінансової звітності”	Сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами)

У відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів⁵.

Вимога повноти звітності означає повне висвітлення всіх напрямів діяльності підприємства. Проте звітність має містити тільки корисну інформацію, без зайвої деталізації. Зайва деталізація ускладнює складання звітності й аналіз її показників, використання в управлінні.

Показники ж управлінського обліку є комерційною таємницею підприємства і використовуються фінансовими менеджерами для контролю поточної фінансової діяльності та оцінювання її ефективності, формування фінансової стратегії і політики з окремих аспектів фінансового розвитку підприємства. У процесі організації управлінського обліку згідно з міжнародними стандартами формуються блоки показників окремих видатків і фінансових результатів у розрізі:

- сфер діяльності;
- видів продукції;
- регіонів діяльності;
- окремих структурних одиниць і підрозділів підприємства.

Сукупність форм фінансової звітності дає змогу отримати користувачам фінансової звітності інформацію про види діяльності підприємства, його майновий стан, фінансові ресурси, які забезпечують цю діяльність.

Тобто за допомогою фінансової звітності можна отримати комплексну оцінку діяльності суб'єкта господарювання, визначити його економічний потенціал та оцінити перспективи розвитку.

Аналітичний процес, який лежить в основі прийняття управлінських рішень, передбачає використання різноманітної інформації та даних. В залежності від тих чи інших потреб та можливостей отримання користувачами інформації, що необхідна для прийняття обґрунтованих рішень, існують різні її джерела. Очевидно, що бухгалтерська фінансова звітність містить найбільш

⁵ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, редакція від 14.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

ший обсяг інформації. Проте досить велика частина інформації реалізується через інші методи бухгалтерського обліку, а також надходить із зовні та характеризує зовнішнє середовище.

Поточний бухгалтерський облік містить розрізнену інформацію про діяльність підприємства. Для одержання інформації про результати такої діяльності дані поточного обліку необхідно узагальнити в певній системі показників. Це досягається складанням бухгалтерської фінансової звітності, яка є завершальним етапом бухгалтерського обліку.

Правові основи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності визначені Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також прийнятими відповідними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку⁶.

Неможливо переоцінити значення повної та достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для вирішення поточних та перспективних фінансово-господарських проблем. Для прийняття правильних фінансових управлінських рішень на рівні підприємства треба використовувати дані, які відповідають певним правилам, вимогам і нормам, є зрозумілими та прийнятними для користувачів. Зокрема, щоб порівняти фінансові результати, досягнуті у попередньому та поточному звітних періодах, необхідно використовувати лише порівнянні відповідні показники, тобто такі, які визначені за єдиною методологією з використанням однакових баз розрахунку, критеріїв та правил. З цією метою підприємство повинно розробити свою облікову політику, яка підпорядковується потребам внутрішнього менеджменту. Але, як правило, для прийняття ефективних управлінських рішень менеджери не обмежуються внутрішньою фінансовою інформацією, а порівнюють її з відповідними показниками подібних підприємств, підприємств-конкурентів чи партнерів по бізнесу. Тому закономірно виникає потреба в стандартизації вимог до фінансової інформації в рамках галузі, регіону, усієї економічної системи країни. Отже, інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану повинне включати не лише дані фінансової звітності, а й всю внутрішню бухгалтерську документацію. Саме це дасть змогу покращити якість вихідних аналітичних даних, які необхідні для прийняття управлінських рішень на підприємстві.

Незалежно від групи, до якої належать користувачі фінансової інформації, всі вони зацікавлені в її повноті, правдивості, неупередженості та своєчасності надання. Для того щоб відповідати цим вимогам користувачів, наведена у фінансовій звітності інформація має:

⁶ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, редакція від 14.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

- бути дохідливою і однозначно тлумачитися користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;
- містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу оцінити минулі, нинішні та майбутні події, підтвердити та скорегувати їхні дані у минулому;
- бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів цієї звітності.

Останнім часом роль бухгалтерського обліку та звітності значно зросла. Це пов'язано зі зміною адресності бухгалтерської фінансової звітності, розширенням кола суб'єктів, які приймають інвестиційні та інші господарські рішення і спираються при цьому на бухгалтерські дані. Відповідно змінюються вимоги до бухгалтерської фінансової звітності. При цьому акцент ставиться на якість звітної інформації, що визначається реальністю, змістовністю, оперативністю даних та забезпечується за рахунок методологічних основ її формування.

Взагалі, система інформаційного забезпечення обґрунтування та прийняття рішень являє собою безперервний та цілеспрямований добір необхідних інформаційних показників, що використовуються для здійснення оцінки, аналізу, планування, а також підготовки відповідних управлінських рішень за всіма напрямками фінансово-господарської діяльності підприємства.

Тобто, бухгалтерська фінансова звітність, ґрунтуючись на узагальнених даних бухгалтерського обліку, виступає ланкою зв'язку між підприємством із зовнішнім середовищем.

Важливою перевагою інформаційного забезпечення управлінського апарату є контроль показників фінансової звітності, що гарантує систематичний та повний облік активів, зобов'язань та капіталу підприємств. У результаті забезпечується більш достовірна оцінка ринкової вартості підприємства і відповідно підвищується його рейтинг на ринку капіталу, зростає курс випущених ним в обіг цінних паперів.

У поєднанні з ефективним внутрішнім контролем система фінансової звітності має працювати на підвищення рівня рентабельності господарських операцій і створювати передумови для прийняття ефективних управлінських рішень.

До основних вимог інформаційного забезпечення управлінських рішень слід віднести:

- підвищення якості представленої у формах звітності фінансової інформації, забезпечення її реальності і більшої придатності для економічного обґрунтування рішень і попередження ризику у виробничо-господарській та фінансовій діяльності підприємства;

- можливість самостійного вибору облікової політики підприємства і представлення інформації у найбільш зручному для користувачів вигляді;
- адаптацію системи звітності України до міжнародних стандартів, створення передумов для інтеграції України в систему міжнародного розподілу праці;
- можливість представлення інформації про результати фінансово-господарської діяльності підприємств та напрями їх розвитку не тільки національним, а й іноземним інвесторам з метою залучення додаткових інвестицій.

Належна організація фінансового та управлінського обліку відповідно до міжнародних стандартів дає змогу здійснювати ефективний моніторинг фінансової діяльності підприємства⁷.

Основними причинами, що заважають чіткому розумінню та ефективному використанню бухгалтерської фінансової звітності, можна виділити:

- неузгодженість бухгалтерського законодавства та окремих його позицій з податковим законодавством при інтерпретації та відображенні фактів господарювання;
- невідповідність потребам аналізу розміщення окремих статей та елементів бухгалтерської фінансової звітності.

Саме ці напрямки вимагають поглибленого вивчення з метою подальшого удосконалення.

Однією із важливих проблем, що виникають при аналізі бухгалтерської фінансової звітності та в процесі обґрунтування економічних рішень, є отримання показників придатних для порівняння. В нестабільних умовах функціонування підприємства, що передбачає вибір методологічних основ фінансового обліку, ця проблема загострюється. Як наслідок, підвищена увага до процесу вибору облікових принципів, методів та прийомів при формуванні показників бухгалтерської фінансової звітності.

Впровадження в практику бухгалтерського обліку України можливості вибору принципів, методів та прийомів ведення бухгалтерського обліку при формуванні показників бухгалтерської фінансової звітності дозволяє забезпечити відповідність звітних даних умовам, задачам та функціональній структурі кожного окремого суб'єкта господарювання, що сприяє найбільш повному використанню показників бухгалтерської фінансової звітності при обґрунтуванні рішень. Проте, на сьогодні можна виділити дві групи питань, що виникають безпосередньо при реалізації облікової політики. Перша група пов'язана з вибором принципів, методів та прийомів бухгалтерського обліку

⁷ Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні: Навч.-практ. посібник / під ред. С.Ф.Голова. – Дніпропетровськ, ТОВ «Баланс – Клуб», 2001, с. 308.

із існуючої нормативної бази та їх впливом на формування показників бухгалтерської фінансової звітності. Друга група питань пов'язана з відсутністю формулювання в нормативній базі вказівок щодо відображення у бухгалтерській фінансовій звітності окремих господарських фактів.

Фінансові звіти у своїй більшості складаються відповідно до моделі бухгалтерського обліку, яка базується на очікуваному відшкодуванні історичної собівартості та на концепції збереження номінального фінансового капіталу. Інші моделі й концепції можуть виявитися більш відповідними меті надання інформації, корисної для прийняття економічних рішень, проте консенсусу щодо змін нині не досягнуто. Дана концептуальна основа була розроблена з метою використання в умовах існування різних моделей бухгалтерського обліку та концепцій капіталу і його збереження.

Фінансова звітність розглядається як інструмент для об'єктивної та достовірної оцінки фінансово-майнового стану, результатів діяльності та руху грошових коштів підприємства. Удосконалення принципів складання, змісту форм фінансової звітності, можливість додаткового розкриття інформації забезпечить підвищення її інформативності та значення.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Ефективність управління діяльністю підприємства значною мірою залежить від якості його інформаційного забезпечення. В сучасних умовах для результативної діяльності кожному господарюючому суб'єкту потрібна інформація про економічних партнерів, які є конкурентами у відповідній сфері діяльності. Вичерпна, достовірна, своєчасна і зрозуміла інформація є запорукою прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку і ринкової вартості підприємства.

Саме тому виняткова роль належить інформаційному забезпеченню в процесах управління. Вона спричинює підвищену увагу до бухгалтерської фінансової звітності як основного джерела інформації про майновий та фінансовий стан підприємства, а також результати його виробничо - господарської діяльності за звітний період.

Подальшими напрямками наукових досліджень є розробка шляхів розширення інформаційного змісту фінансової звітності та можливостей її використання зовнішніми та внутрішніми користувачами.

Анотація

У статті проаналізовано зміст та структуру фінансової звітності підприємства. На думку авторів вони повинні надавати правдиву та неупереджену інформацію про фінансовий стан підприємства.

Ключові слова: фінансова звітність, управління, підприємство.

Streszczenie

Rola sprawozdań finansowych w procesie podejmowania decyzji zarządczych

W artykule przeprowadzono analizę treści i struktury konstrukcji sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa. W ocenie autorów powinny one dostarczać rzetelne i bezstronne informacje na temat sytuacji finansowej firmy.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, zarządzanie, przedsiębiorstwo.

Summary

The Role of Financial Statements in the Process of Managerial Decision Making

The article discusses the content and structure of the financial statement of an enterprise. In the authors' view financial statements should provide truthful and unbiased information about financial condition and performance of the enterprise.

Key words: financial statement, management, enterprise.